

EEN HELD, GEEN HEILIGE: PIM BOELLAARD

Steven Hagers

In de serie over bekende inwoners van onze gemeente spelen vaak wetenschappers verbonden aan de Universiteit Utrecht een rol. Deze keer bespreken we een man die geografisch gezien weliswaar waarschijnlijk het dichtst bij de wetenschap gevestigd was – hij woonde ruim zestig jaar in de villa ‘Kloosterend’ pal naast het fietspad richting Uithof –, maar hoewel hij gestudeerd had, was hij geen wetenschapper.

Op grond van de periode dat de verzetsman, kampoverlevende en succesvolle zakenman W.A.H.C. Boellaard (1903-2001) geleefd heeft, zouden we dit artikel ook de titel ‘De eeuw van Pim Boellaard’ hebben kunnen meegeven. Maar behalve dat deze titel intussen tot een cliché verworden is, doet hij ook geen recht aan het leven van deze man, dat door een slechts korte periode in die eeuw zo sterk bepaald is.

Pim Boellaard had geen oorlogstrauma, maar de nasleep van wat hem in de oorlog overkomen was, heeft wel op zijn hele verdere leven een zwaar stempel gedrukt. In de in 2008 verschenen biografie Weest manlijk, zijt sterk heeft Jolande Withuis dit overtuigend beschreven. Dit artikel is grotendeels gebaseerd op de bevindingen van Withuis en is daarom ook te beschouwen als een recensie van dit boek.

Withuis begint het laatste hoofdstuk van haar biografie met de volgende uitspraak. ‘Pim Boellaard, op het eerste gezicht bij uitstek een Man Uit Eén Stuk, valt in de percepties van mensen die hem hebben gekend uiteen in nogal verschillende personages’. Dit is een goede samenvatting van het beeld dat zij gedurende ruim 300 bladzijden daarvoor van hem geschetst heeft. Een belangrijke tegenstrijdigheid in Boellaards leven is het feit dat enerzijds voor hem ‘familie’ als negentiende eeuwse erfenis uitermate belangrijk was, maar dat hij anderzijds weinig oog had voor zijn eigen gezin. Uiteraard ligt dat genuanceerder dan dat het zo klinkt, maar het was wel het beeld dat zijn zoon en schoondochter van hem hadden en in iets mindere mate zijn vrouw.

Voorgeschiedenis

Boellaards leven begint niet zondermeer bij zijn geboorte. Zoals gezegd was zijn familie belangrijk. Hij had dan ook een sterke voorgeschiedenis in een militair geslacht. Hoewel niet van adel, behoorde de familie wel tot de deftige stand van patriciërs die zelfs omgang hadden met het hof. Die voorgeschiedenis vertaalde zich in zijn opvoeding, waarin het adagium 'noblesse oblige' een rol speelde. Die opvoeding was streng, zoals je zou mogen verwachten, maar ook haast ongewoon liefdevol. Boellaard was enig kind en werd met grote zorg van zowel zijn moeder als zijn vader omgeven. Zijn vader hield gedurende bijna zijn hele leven een dagboek bij, waarin hij getrouw alles noteerde, ook over de bejegening van zijn zoon. De vader was, net als zijn vader en grootvader, beroepsmilitair en was bij zijn pensionering opgeklommen tot generaal. Anders dan je van een beroepsmilitair zou verwachten, was Boellaards vader eerder zachtvaardig en gevoelig, dan autoritair en hard. Volgens Withuis neigde hij zelfs naar sentimentaliteit, een karaktereigenschap die zijn zoon beslist ontbeerde. Zo had hij het er erg moeilijk mee, dat hij gedurende de mobilisatie in de Eerste Wereldoorlog een aantal jaren gedwongen gescheiden leefde van zijn gezin. Zozeer zelfs dat het militaire leven hem tegen

ging staan. Toen zijn zoon voor een carrière moest kiezen, lag het in de lijn der verwachting dat hij net als zijn voorvaderen beroepsmilitair zou worden, maar de vader raadde het hem af. Daarom heeft Boellaard gekozen voor de handel en is zakenman geworden, een zeer ongebruikelijke keus in hun kringen. De sentimentele inslag van de vader komt volgens Withuis duidelijk uit zijn dagboeken naar voren, maar is misschien ook kenbaar in de carrière die de man na zijn pensionering heeft gekozen. Het pensioen van een generaal was geen vetpot, zeker niet met de levensstijl die in de deftige stand vereist was en met een studerende zoon. In één klap was de oud-generaal de helft van zijn inkomen kwijt. Hij moest iets doen om dat inkomen aan te vullen. Hij is toen gaan vertalen en redigeren voor een uitgever. Boellaard schaamde zich enigszins dat zijn vader dat moest doen, maar die beleefde oprecht plezier aan zijn bezigheid.

Jonge jaren

Boellaard werd op 16 augustus 1903 in Delft geboren. Hij was een vlot en leergierig kereltje, maar wel ziekelijk in zijn jonge jaren. Doordat een officier regelmatig van standplaats moest wisselen, werd er vaak verhuisd. Hierdoor moest het gezin steeds weer opnieuw aansluiting zien te vinden bij de betere kringen in de plaats waar

ze kwamen te wonen. Dat was niet makkelijk, want veel van de militaire collega's waarmee de vader overdag te maken had, behoorden tot de verkeerde stand en dat stond uiteraard een vriendschappelijke omgang, althans in het sociale verkeer, in de weg. Uiteindelijk kon het gezin zich in Den Haag vestigen, waar het zich meteen thuis voelde en waar inderdaad aansluiting gevonden werd.

Boellaard groeide voorspoedig op en bouwde aan een passende vriendenkring. Hij sukkelde niet meer met zijn gezondheid, maar was geen briljante leerling. Hoewel slim genoeg, haalde hij toch niet altijd even goede cijfers en moest hij zelfs een klas doubleren. Na zijn eindexamen ging hij in Rotterdam aan de Nederlandsche Handels-Hoogeschool – de tegenwoordige Erasmus Universiteit – studeren. Boellaard genoot van het studentenleven en zijn lidmaatschap van het corps. Zelf vond Boellaard dat hij tijdens zijn studententijd een losbol was geweest, maar hoe dan ook, hoewel hij zijn eigen gang ging, hij gedroeg zich ook conform de ouderlijke regels en ambities.

Na zijn kandidaats moest Boellaard zijn studie staken, omdat zijn vader niet meer volledig in zijn onderhoud kon voorzien. Hij ging werken en vervolgens moest hij in dienst. Een voorval tijdens zijn opleiding geeft een duidelijk beeld van Boellaards karakter. Door deze affaire was

hij eerst bijna 'gestikt van drift', maar hij had zich weten in te houden. Met veertig man sterk hadden ze een algemeen gehaat personage in de eetzaal een afstraffing gegeven, waarna deze aan de regimentsleiding de namen van vier van de schuldigen had moeten noemen. Hij noemde ook Boellaards naam, die werd veroordeeld tot veertien dagen 'verzwaard' en dertig dagen 'verstoken van gunsten'. Dat was allemaal niet erg, dat zat hij wel uit. Het erge was dat hij als 'zoon van een soldaat' was gestraft 'met willekeur' en dat zijn met zoveel elan aangevatte militaire carrière dus was mislukt. 'Maar een Boellaard zal laten zien dat hij zich niet door een onrechtvaardige straf laat ontmoedigen en No. 1 van zijn jaar kan zijn.'

Carrière en huwelijk

Kort voor zijn vierentwintigste verjaardag in 1927 volgde Boellaards 'engagement' – zoals een verloving in de betere standen genoemd werd – met een freule Van Heeckeren. Een hele opsteker voor de familie dat de zoon trouwde met een adellijk meisje. De verstandhouding tussen beide families lijkt zeker in het begin heel goed te zijn geweest, toch werden familieaangelegenheden vaak met de families van Pim en An apart gevierd, meldt Withuis. Misschien stond toch nog enige vorm van standsverschil een intieme omgang tussen de

ouders van de bruid en die van de bruidegom in de weg? De trouwpartij nam in mei/juni van 1929 enkele weken in beslag, een waar societygebeuren was het. Boellaard had eerder dat jaar promotie gekregen en verdiende daardoor precies het bedrag dat vader Van Heeckeren als het absolute minimum zag. In 1930 werd in het jonge gezin een zoon geboren, die geheel naar de traditie werd vernoemd naar Boellaards vader. Deze Willem bleef, net als Boellaard zelf, enig kind. Boellaard werkte intussen voor de Nederlanden van 1845, destijds een van de

De Nederlanden van 1845, Nagtegaalstraat, Utrecht.

grootste verzekeringsmaatschappijen. In 1933 werd Boellaard benoemd tot directeur van het Utrechtse filiaal, gevestigd in een prachtig nieuw pand op de hoek van de Wittevrouwensingel en de Nagtegaalstraat met daarboven een ruime directeurswoning. Met lede ogen zag vader het jonge gezin verhuizen naar Utrecht.

Juist ook in die tijd gebeurde er iets in het leven van Boellaard dat een grote invloed heeft gehad op vooral zijn huwelijk. Er is sprake van een huwelijksverkilling in de woorden van Boellaards vader en er wordt gesuggereerd dat er sprake van een buitenechtelijk verhouding zou zijn, maar het fijne wordt uit alle nagelaten geschriften, hoe gedetailleerd anders ook, niet duidelijk. Deze echtelijke afstand die er in de jaren tussen 1933 tot de oorlog is geweest, is waarschijnlijk ook de aanleiding geweest dat Boellaard een diepgaande karakterstudie heeft verricht. Daarin was hij zijn tijd ver vooruit en zijn gevolgd psychoanalyse is misschien zelfs experimenteel te noemen. In ieder geval was een dergelijke behandeling uiterst exclusief en ongebruikelijk.

Deze karakterstudie heeft Boellaard er waarschijnlijk toe aangezet beslissingen te nemen die zijn leven en levensvisie in hoge mate hebben bepaald. Zelf schreef hij, desgevraagd, de uitzonderlijke moed die hij tijdens de oorlog heeft betoond, toe aan het feit dat hij uit een

militair geslacht stamde. Maar waarschijnlijker lijkt het mij dat zijn psychoanalytische exercities in de jaren dertig daarvoor de basis hebben gelegd. Politiek gezien was Boellaard in die tijd eigenlijk niet gevormd. In 1935 werd hij als toezichthouder uitgestuurd naar de *Volksabstimmung* waarbij beslist werd over de status van het Saarland, dat na de Eerste Wereldoorlog in Franse handen was gekomen. Hij had eigenlijk wel sympathie voor het sentiment van terugkeer naar het Duitse Rijk en hij kon daar na een nachtje doorhalen in een Duitse kroeg 'met het *Horst Wessellied* in zijn hoofd' zijn bed induiken.

In 1938 verhuisde het gezin Boellaard naar de villa 'Kloosterend' in De Bilt. Tot zijn dood op 27 januari 2001 heeft Boellaard permanent daar gewoond. Althans, afgezien van de onderbrekingen van zijn mobilisatie in 1939/40 en zijn onderduik en gevangenschap tussen 1942 en 1945. Hij was zeer aan dat huis gehecht.

Oorlog en verzet

Op 24 augustus 1939 volgde wegens de oorlogsdreiging mobilisatie. De algemene verwachting was aanvankelijk dat het met die oorlogsdreiging wel meeviel, maar de Duitse inval in Polen op 1 september en de oorlogsverklaring van Frankrijk en Engeland

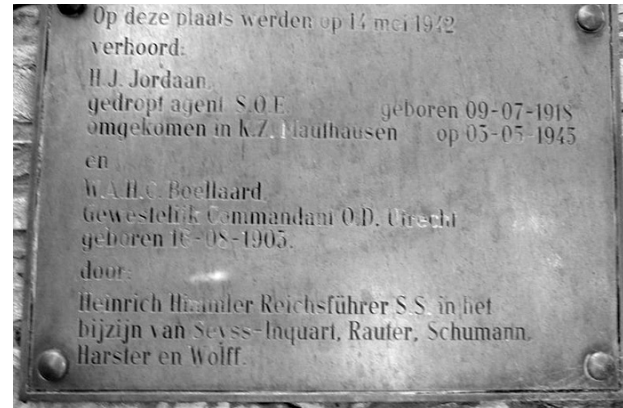
aan Duitsland, bracht dat schrikbeeld wel dichterbij. Boellaard werd als reservekapitein gelegerd in Honselersdijk. Hij was in eeuwen de eerste uit zijn familie die geen beroepsmilitair was geworden, maar wel de eerste sinds zijn overgrootvader bij Waterloo, die metterdaad de wapens moest opnemen. Toen op 10 mei 1940 de inval kwam, verdedigde Boellaards eenheid met succes ondermeer het vliegveld Ockenburgh bij Den Haag. De capitulatie na het bombardement van Rotterdam, was voor Boellaard een emotionele en smartelijke ervaring.

Voor Boellaard voor wie de drieslag God-Nederland-Oranje nog de volle betekenis had, was het verzet een logische voortzetting van de traditionele oorlogvoering. Withuis stelt: 'De oorlogsdagen van mei 1940 maken niet alleen duidelijk dat Pim Boellaard in hart en ziel militair c.q. verzetsman was, er valt ook al iets te ontwaren van de houding waarmee hij later in de meest vreselijke omstandigheden lotgenoten wist te bemoedigen. De mobilisatie en de gevechten boorden bij hem een reservoir aan sociaal-patriarchale zorgzaamheid aan.' Al direct na zijn terugkeer na de demobilisatie op 13 juni ging hij een belangrijke rol vervullen in de Ordedienst (OD). Naast zijn werk voor de OD vergat hij ook niet de manschappen over wie hij het bevel had gevoerd. Regelmatig

organiseerde hij reünies voor zijn batterij en waar nodig hielp hij hen bijvoorbeeld met het vinden van werk.

De OD stond niet alleen na de oorlog bloot aan kritiek en mythevorming, dat was ook al tijdens de oorlog zo. De OD werd gezien als een rechts-autoritaire club. De hoge militairen zouden geen werkelijke bijdrage hebben geleverd aan het verzet, maar al vroeg in de oorlog een antidemocratische machtsgreep hebben voorbereid om na de bevrijding een door hen verwachte linkse, antimonarchistische coup te voorkomen. Boellaard was bij de opbouw van de OD betrokken en hij heeft moeite gedaan dit beeld te corrigeren. In juni 1940 werd hij weer verzekeringsdirecteur, maar hij gebruikte zijn kantoor ook voor de opbouw van een ondergrondse organisatie. Door de onervarenheid in de begindagen van het verzet zijn veel initiatieven verraden en door de Duitsers opgerold. Veel mannen van het eerste uur hebben het daardoor niet overleefd. Boellaard is een van de weinige uitzonderingen en dat heeft hij enkel aan een onwaarschijnlijk toeval en aan willekeur te danken.

In september 1941 stond het arrestatieteam voor Boellaard op de stoep van zijn kantoor en hij wist ternauwernood op de fiets te ontsnappen. Vanaf dat moment dook hij onder en voerde zijn verzetswerk meestal in

Plaquette in Clingendael.

vermomming uit. Nog zo'n acht maanden heeft hij zijn verzetswerk kunnen voortzetten, maar op 5 mei 1942 werd hij verraden door een eerder gepakte verzetsman die doorgeslagen was en voor de Duitsers werkte in ruil voor zijn vrijheid. Deze man, Padeloup geheten, heeft zijn verraad uiteindelijk met zijn leven moeten bekopen, want hij werd een jaar later door het verzet geliquideerd. Boellaard werd gearresteerd door twee beruchte politieagenten, Poos en Slagter, die hem eerder net niet te pakken hadden gekregen.

Gevangenschap

Boellaard werd naar de Scheveningse gevangenis, het Oranjehotel, gebracht en onder strenge *Einzelhaft* in een cel gezet. Al

in die begintijd oefende Boellaard zich op de instelling die hij zou moeten aannemen als hij gefusilleerd zou worden, want daarvan was hij overtuigd: ‘Vreemd gevoel ineens, om voor een vuurpeloton te moeten staan. Eigenlijk heel eenvoudig. Stilstaan en wachten. Kun je dat? Ik ga in de houding staan. Twee meter vanaf het kijkgat in de deur en kijk er strak naar. Denk je in, dat het de loop van een geweer is, kun je je beheersen en “Leve de Koningin” roepen? Ik zeg hardop tegen mijzelf: ”Ja, ik kan het”.’ Bij deze oefening kwam de psychische training die hij zichzelf eerder had opgelegd, goed van pas. Hij merkte dat hij ‘goed’ kon sterven en daardoor viel de angst weg.

Maar in plaats van om te worden gefusilleerd, werd hij zijn cel uitgehaald om met de beruchte Gestapo-chef Heydrich te worden geconfronteerd. Twee dagen later werd hij ook nog aan Himmler zelf voorgeleid. Deze wilde kennis maken met twee typische ‘terroristen’, waarvan Boellaard er dus een was. Tijdens deze verhoren – waarover hij later gepubliceerd heeft – bleef hij standvastig en maakte zodoende indruk op de hoge Nazi’s.

Begin 1943 werd hij overgebracht naar Haaren in Noord-Brabant, waar hij bijna een halfjaar op zijn proces moest wachten. De bezetter wachtte tot ze genoeg ‘Todeskandidaten’ hadden. Het was dus niet verwonderlijk dat

De Scheveningse gevangenis, het Oranjehotel.

Boellaard verwachtte in een schijnproces ter dood te worden veroordeeld. Maar het pakte anders uit; zijn Duitse advocaat was zelfs op het eind optimistisch over Boellaards kansen. Niet onterecht, naar bleek, want hoewel 21 anderen wel op 26 april ter dood werden veroordeeld, ontliet Boellaard dat lot. Als pesterij werd hij nog tot 10 juni in eenzame opsluiting gehouden. Voor zijn medegevangenen was Boellaard al in het Oranjehotel een vertrouwd baken geworden; iemand die hen ondanks zijn eigen ellende kon bijstaan in hun angsten en

onzekerheden. Die rol kreeg hij nu in Haaren weer.

Op 7 oktober 1943 werd Boellaard met een groot aantal andere voormalige Todeskandidaten op transport gezet naar Amersfoort. Dit gaf hem extra moed, omdat hij dacht dat hij het zwaarste nu wel achter de rug had. Hij putte vooral veel voldoening uit het feit dat hij nooit was doorgeslagen tijdens de verhoren en dat hij dus nooit iemand uit zijn verzetsgroep had verraden. Maar het zwaarste moest nog komen. Dat hij niet ter dood veroordeeld was, betekende enkel dat hij niet direct gefusilleerd zou worden, feitelijk was het een doodstraf op termijn. Boellaard en zijn lotgenoten wachtte deportatie naar het concentratiekamp Natzweiler-Struthof als Nacht-und-Nebel-gevangene. Van hen die in 'Nacht und Nebel' verdwenen, mocht niemand weten waar zij waren gebleven. Ook in dit kamp vervulde Boellaard de belangrijke rol van vertrouwensman. Hij maakte onder die moeilijke omstandigheden indruk, omdat hij zijn waardigheid wist te bewaren en de tegenstellingen tussen communisten en oranje-aanhangers wist te verzoenen. Zo weigerde hij eens een andere gevangene te slaan en in plaats van zelf een afranseling te krijgen, zoals gebruikelijk zou zijn geweest, kwam hij ermee weg door zijn houding waarmee hij de Nazibeulen imponeerde.

Nadat op 23 november 1944 het kamp ontruimd werd wegens de naderende geallieerden, werden de Nacht-und-Nebel-gevangenen naar Dachau overgebracht. De omstandigheden in Dachau waren voor de gevangenen die Natzweiler gewend waren, haast een verademing. Toch hebben nog zeer velen daar het leven gelaten, voornamelijk door honger en de vlektyfus. Door zijn sterke persoonlijkheid en zijn vermogen om over politieke tegenstelling heen te kijken, sloot Boellaard vriendschap met verzetsmensen van allerlei achtergronden: communisten, socialisten, monarchisten, katholieken. Vaak waren dat vriendschappen voor het leven ook gedurende de koude oorlog, zoals met

Dachau.

de communist Nico Rost. En ook al was de vriendschap door de dood slechts van korte duur, zoals met de SDAP'er Wiardi Beckman (Stuuf) die in Dachau overleed.

Na de bevrijding

Op 29 april 1945 werd het kamp Dachau bevrijd. Met de repatriëring vlotte het echter niet erg. Het merendeel van de andere nationaliteiten die in het kamp zaten, was al vertrokken, maar voor de Nederlanders werd nog steeds niets geregeld. De ex-gevangenen regelden het zelf zo dat Boellaard, die ook al tijdens de gevangenschap hun zegsman was geweest, naar Nederland zou vertrekken om vervoer naar huis te regelen. Daarin slaagde hij door zijn sterke wil en doorzettingsvermogen, maar ook door de hulp en steun van Prins Bernhard. Om zijn mensen – zijn lotgenoten – veilig thuis te krijgen was voor Boellaard een ere- en gewetenszaak.

Zijn zorg hield niet op toen allen eenmaal in het vaderland teruggekeerd waren. Net als de zorg die hij voelde voor zijn strijdmakkers uit de mobilisatietijd en eerste oorlogsdagen, voelde hij die ook voor zijn medeverzetsmensen en -gevangenen. De eerste jaren na de bevrijding werden gedomineerd door zijn werkzaamheden om de oorlogspijn op vele vlakken te lenigen. Zo werd hij lid van de persoonlijke staf van

Prins Bernhard en werd hij voorzitter van de Utrechtse afdeling van het Rode Kruis. Tijdens zijn gevangenschap had Boellaard getrouw een logboek bijgehouden. Hierdoor wist hij vrij precies wie waar en wanneer was gestorven in het kamp. Hij zag het als zijn taak om al de nabestaanden van die slachtoffers in te lichten over het lot van hun geliefden. Indachtig aan de dringende boodschap die zijn vriend Stuuf Wiardi Beckman hem in de kamptijd had meegegeven, na de oorlog niet aan de kant te gaan staan, maar actief deel te nemen aan de wederopbouw, werd Boellaard voor een aantal jaar Statenlid voor de VVD in de provincie Utrecht.

Ook nam hij na verloop van tijd zijn zakencarrière weer op. Eerst bij de Nederlanden, maar al gauw maakte hij een overstap naar de directie van de verzekeringsmaatschappij OLVEH, die voornamelijk door zijn leiding gezond werd en groeide. In 1968 ging deze maatschappij op in de AGO, een van de voorlopers van AEGON.

Door al zijn werk, zakelijk, maar vooral ook voor het voormalig verzet, had hij weinig tijd voor zijn gezin. Een belangrijke inspanning, waarvoor Boellaard in die jaren feitelijk tegen de stroom in moest roeien, was de oprichting van het Nederlands Dachau Comité. Mede door de Koude Oorlog waren er onder ex-

gevangenen uit de verschillende kampen zulke grote verschillen ontstaan, dat de communisten zelfs werden geweerd als lid van de Nederlandse Vereniging van Ex-Politieke Gevangenen uit de bezettingstijd (Expogé). Dat was voor de 'aartsconservatief' Boellaard ondenkbaar.

Na zijn pensionering kwam er meer rust in zijn leven, constateert Withuis, maar belangrijker nog, hij kreeg weer plezier in het leven. Hoewel dat leven ook toen nog niet zorgenvrij was. Dat gold vooral zijn vriendschap met Prins Bernhard en diens uitglijders, zoals met name de Lockheedaffaire. Ondanks zijn kritiek bleef hij zijn vriend publiekelijk steunen en dat terwijl de 'karakterzwakte' van de prins hem van nature moest tegenstaan. De afstand tot zijn vrouw An werd in die jaren minder en ze lijkten samen veel ondernomen te hebben. Totdat zij begon te dementeren. Heel lang heeft hij haar nog thuis kunnen houden, maar uiteindelijk lukte dat niet meer en moest ze worden opgenomen in het verzorgingstehuis De Biltse Hof, waar zij drie jaar later in 1991 overleed. Boellaard overleefde haar bijna tien jaar; hij overleed op 27 januari 2001.

Epiloog

Zoals aan het begin van dit artikel al aangegeven, valt Pim Boellaard in de percepties

van mensen die hem hebben gekend uiteen in nogal verschillende personages, zoals Withuis beweert. Deze opmerking laat ze volgen door een aantal citaten van mensen die hem goed gekend hebben. Hieronder volgen er een paar. Een 'zeer geestige man', verklaren Tjalling Halbertsma, Nico ter Linden en Pims medegevangenen. 'Volstrekt geen gevoel voor humor,' zegt Miente Boellaard-Stheeman, zijn schoondochter.

Hij was 'ten dienste van anderen', zegt Anne Marie Roosenburg. 'Alles draaide om hem', zegt Ter Linden.

Een 'warme man' met 'interesse en groot inzicht in allerlei soorten mensen', zegt Roosenburg. 'Een heerser', zegt de schoondochter.

'Hij vond zijn carrière volstrekt oninteressant', zegt Ter Linden, 'als hij over zijn leven vertelde was het over zijn rol in de oorlog en het verzet of aan het hof.'

'Bij hem telden alleen prestaties en carrière; of je gelukkig was kwam op de tweede plaats', zegt zijn zoon.

'Over zijn oorlogservaringen ging het nooit', zeggen Geertrui Hingst en Halbertsma.

'Steevast kwamen bij elk diner die verhalen over de oorlog', zegt Miente.

'Hij kon hard oordelen over mensen maar ook buitengewoon zachtaardig zijn', observeert Halbertsma. 'Ik vond het geen áárdige man',

zegt Ter Linden. ‘Ontzagwekkend en soms, voor zijn naasten, ogenschijnlijk hard. Maar dat was precies wat het was: ‘ogenschijnlijk’, schrijft Jippes.

Dat Boellaard een fascinerende man was, zeer intelligent en een toonbeeld van beschaving en integriteit, daarover is iedereen het eens, evenals overigens over zijn met de jaren nog toenemende ijdelheid.

Voordat ik de beschouwing over een grote verzetsheld afsluit, wil ik nog een overweging die ik op internet tegenkwam, noemen. Op zijn weblog heeft de theoloog Ranfar Kouwijzer een recensie geschreven over het boek van Withuis. Hierin werpt hij een interessante theorie op en het antwoord van Withuis daarop. Beide wil ik u hier niet onthouden, want Kouwijzers theorie werpt een intrigerend nieuw licht op de persoon Pim Boellaard.

‘Maar hoe zit het nou met die huwelijks crisis en de moeizame relatie met vrouw en zoon? Withuis weet van die crisis dankzij het dagboek van Boellaards vader. Die beschrijft eind 1931 ‘een quaestie in Pims gezinsleven die hij maar liever onaangeroerd laat...’. Twee jaar later schrijft vader Boellaard opnieuw over ‘zorgen, zorgen’, die hij ‘liever niet nader’ omschrijft. [...] In 1937, dus ruim vijf jaar later is voor

de oude Boellaard ‘de kilheid tussen Pim en zijn vrouw maar al te duidelijk.’ Bekend is dat Boellaard gedurende die periode een traject van psychoanalyse heeft ondergaan. Zijn behandelaar was waarschijnlijk dr. Rümke, de eerste seksuoloog in Nederland. Hoewel de aard van de crisis in de bronnen verzwegen wordt, denkt Withuis aan overspel. Ik kan me niet voorstellen dat vreemdgaan in dat milieu, in die tijd, zulke consequenties had. Man en vrouw hadden een min of meer gearrangeerd huwelijk. Het was een maatschappelijke deal, waarbij niet alleen twee partners, maar ook twee families betrokken waren. Echtgenoten leefden sowieso in aparte werelden – en maitresses waren niet ongebruikelijk. Zou een affaire in die omstandigheden nou werkelijk geleid hebben tot een jarenlange crisis – zo heftig dat zelfs de vader er in een dagboek niet over durfde te schrijven – en dat de stoere Boellaard bereid was tot het ondergaan van een therapeutisch traject? Hier wordt een hedendaagse opvatting van wat huwelijksproblemen zijn op een huwelijk uit de jaren dertig geprojecteerd. Ik denk aan een andere achtergrond voor de crisis.

Zou het kunnen dat Boellaard homo was? Dat zou wél een reden kunnen zijn voor jarenlange verwijdering tussen man en vrouw, voor psychoanalyse, voor groot verdriet bij de ouders,

voor de moeizame relatie van Boellaard met zijn gezin na de oorlog en voor zijn neerslachtigheid. Voor deze hypothese biedt de biografie talloze steunbewijzen. Zo zijn er de naoorlogse secretaresses die verklaren dat Boellaard een bijzonder charmante man was, maar dat er van flirts nooit enige sprake was... Ongeloofwaardig als iemand twintig jaar daarvoor nog een pathologische vreemdganger geweest zou zijn. Of neem de ergernis over Bernhard als de prins een keer wat opmerkingen maakt over de borsten van een mooie vrouw. Wie erg aan lichaamsbeheersing en gaafheid van zijn lijf hangt en uitzonderlijk veel aan sport doet – zoals Boellaard – is niet per se homo. Ook zijn grote voorliefde voor herengezelschappen (clubs en sociëteiten, maar ook de jaarlijkse ontvangst van de jonge heren van de senaat, het sporten met vrienden van zijn zoon) en het ontbreken van vrouwelijke kennissen zegt niet alles. Maar Boellaard komt uit een milieu en uit een tijd waarin uitkomen voor homoseksualiteit ondenkbaar was. Hij zou er alles aan gedaan hebben om zijn geaardheid het zwijgen op te leggen. ‘Weest manlijk, zijt sterk’, het zou heel goed een leus kunnen zijn die Boellaard zich al voor de oorlog eigen maakte. Homo en held – dat gaat heel goed samen. Als mijn hypothese klopt heeft Boellaard een zwaar leven gehad en niet alleen gedurende de oorlog.’

En Jolande Withuis’ reactie: ‘Ik ben het met u eens dat er raadselen blijven. Niettemin heb ik de door u opgeworpen hypothese al in een vrij vroeg stadium van mijn onderzoek verworpen. Homosociaal was Boellaard beslist, als je althans zijn oude dag buiten beschouwing laat. Homoseksueel volgens mij helemaal niet. Maar uiteindelijk blijft het speculeren. Konden we de vragen die naar aanleiding van mijn boek rijzen, nog maar aan hem voorleggen.’

Withuis, J., *Weest manlijk, zijt sterk. Pim Boellaard (1903-2001) Het leven van een verzetsheld*, Amsterdam, De Bezige Bij, 2008.

